

BATIKUJEME a malujeme na textil

Tatjana Macholdová

Šikovné
Ruce

batikování
malování

- na tašky
- trička
- na hedvábí

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

OBSAH

Batikování, barvení látek	4
Batika skládaná	8
Batika šitá	10
Batika vyvazovaná	11
Barvení sypáním barev – sypaná batika	14
Barvení vzlínáním	16
Vosková batika	18
Kolíčkování	20
Méně známé techniky barvení	21
Stříkání barev s použitím šablony	24
Otisky různých materiálů, výroba razítek	26
Odbarvování pomocí Sava	28
Mramorování	30
Ruční malba na textil	32
Techniky malby na hedvábí	34
Zapouštění barev – mramorování	37
Akvarelová technika, kresba guttami nebo použitím kontur	38
Vosková batika	40
Tisk voskem	42
Efektová sůl a její využití	44
Parní barvy	46

BATIKOVÁNÍ, BARVENÍ LÁTEK

Dalo by se říci, že tato slova jsou známa již po staletí. Člověk vždy řešil, jak se oblékne, zpočátku hlavně z důvodu, aby neprochladl. Velice brzy se však chtěl odlišit od těch ostatních, touha po originalitě byla velmi silná. A tak bylo vymyšleno mnoho způsobů zdobení těla i oděvu. Napřed mělo silnou funkci symbolickou, významovou, vázalo se k určitým příležitostem, jednotlivým kmenům a oblastem. Důležitou roli ve zdobení a později barvení oděvů sehrály ženy. Jejich touha po odlišnosti a kráse dovedla mnohé, před staletími objevené techniky, až k nám.

Batika v původním označení byla barvení látek za studena pomocí rezervace – pokrytí voskem. V Japonsku vosk nahrazovala rýžová hmota, jinde nanášeli na látku směs bláta a dalších přísad pomocí dřivek a jiných materiálů. Nejčastěji se vosk nanášel speciální měděnou konvičkou o různých průměrech hrotů (tjanting). Na místech pokrytých voskem či jinou hmotou a následném barvení za studena zůstávala zachována barva podkladu. Kombinací vždy tmavšího odstínu barvy a další rezerváže

vznikla celá řada ornamentů a graficky velmi zajímavých obrazů. Po obarvení látky se vosk odstraňoval namáčením do horké lázně.

Tato vosková batik pochází z Asie – Indie a Číny. V průběhu času se slovo batik u nás rozšířilo a zlidovělo i díky dalším technikám barvení látek. Dnes je toto označení používáno pro obecné barvení látek pomocí jakékoliv rezerváže.

Materiál

První část této knihy není na materiál příliš náročná. Poté, co si vybereme, koupíme nebo třeba ve svém šatníku najdeme tkaninu, kterou budeme barvit, nám poslouží k práci většinou věci, které máme doma.

Barvy

Správně vybrat barvu je důležité. Momentálně je na trhu několik druhů barev na textil, rozpustných ve vodní lázni a určených k barvení během zahřívání a varu. Koupíme je běžně v drogeriích za velmi dostupné ceny. Tuzemský výrobce Druchema dodává nyní na trh barvy pod novým označením „Barvy na textil DRUCHEMA“. Tradiční barvy DUHA, které jsme znali řadu let jako

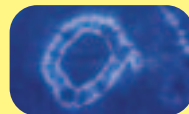

český výrobek, jsou nyní naopak vyráběny v zahraničí. Lze koupit i barvy od dalších zahraničních výrobců (například Iberia).

Množství práškové barvy je těžké odhadnout. Na sáčku je vždy uveden návod, zkušenosti však získáme nejlépe praxí. Správně by měla být lázeň po vyjmutí obarvené látky čirá. Pokud je barvy málo, odstín je světlý, jestliže je situace opačná, tkanina bude ze začátku více pouštět přebytečnou barvu. Barvy lze mezi sebou různě míchat a přispávat další až do požadovaného odstínu.

Během barvení je třeba dodržet určitý postup. Tkaninu vložíme do dobře promíchané studené nebo vlažné lázně, kterou postupně zahříváme až do bodu varu. V mírném varu udržujeme asi 20 minut, záleží však na požadované sytosti barvy. Potom vše necháme vychladnout.

Po pečlivém vymáčení ještě namočíme textilii do vody s octem (asi 4–5 lžic na 1l vody) pro ustálení barev, nejlépe po dobu 1 hodiny, ale doba může být i kratší. Barvit můžeme i v pračce podle návodu na sáčku s barvou (vhodné hlavně v případě objemnějších barvených kusů).

Tkaniny

Vždy barvíme tkaniny předeprané, abychom zamezili špatné přilnavosti barvy.

Sůl

Kuchyňskou sůl přidáváme do barvicí lázně v poměru zhruba 1 lžice na 1l vody. Po jejím rozpuštění dojde k lehkému narušení struktury vláken a barva lépe přilne.

Nádoba

Nádobou k barvení rozumíme jakýkoliv hrnec, nejlépe však nerezový, který nevsákne barvu a je dostatečně velký. Množství vody hraje velmi důležitou roli, protože je třeba, aby se materiál v lázni dobře rozložil, dal otočit a aby jeho části nevyčnívaly ven.

Provázek

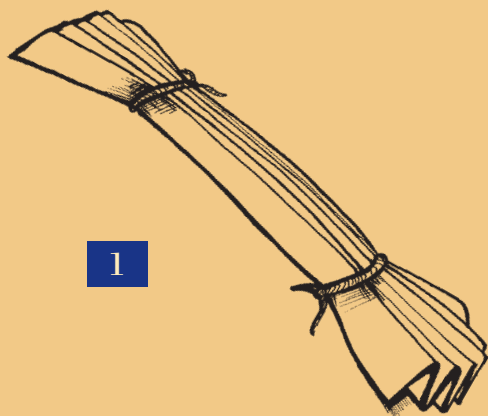
Na vyvazování používáme provázek přírodní, umělý by se mohl během varu rozpustit nebo povolit.

Vosk

Vosk i nádobu na jeho rozpuštění, tzv. hnízdo koupíme v obchodech s výtvarnými potřebami. Hnízdo můžeme nahradit malou kovovou nádobou, ve které vosk udržujeme při stálé teplotě na nízkém stupni elektrického vařiče. Pro nanášení vosku lze použít tjanting, nástroj pro vytváření linek nebo štětec, se kterým budeme pracovat v této knize. K barvení voskové batiky používáme barvy za studena, které lze koupit ve výtvarných potřebách nebo vychladlý roztok barev na textil. Druhá varianta však nemusí být barevně stálá. Vosk odstraníme buď klasickou metodou namočením v horké lázni nebo přežehlením žehličkou přes savý papír.

Batika skládaná

Touto již tradiční metodou lze získat mnoho nádherných vzorů, které lze s úspěchem kombinovat, nebo i vymýšlet své vlastní.

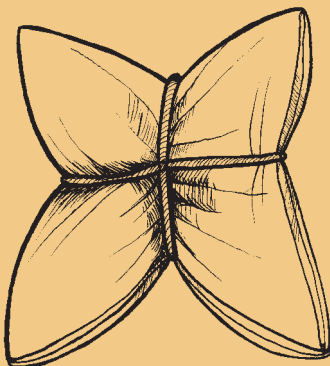
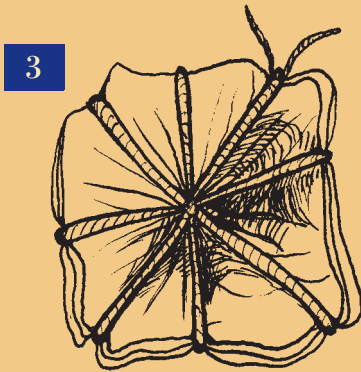
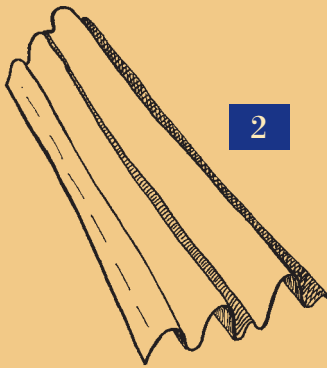
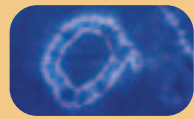

materiál

- barvy na textil Druchema, Duha nebo Iberia
- přírodní látka k barvení
- sůl
- ocet

pomůcky

- přírodní provázek
- nůžky
- nádoba na barvení
- jehla, nit

postup

Při barvení skládáním si rozmyslíme, na jakém místě sklady budou a zda chceme mít výsledek pravidelný či nikoliv. Pokud se rozhodneme pro pravidelnost, začneme pečlivě skládat látku do harmoniky o stejně širokých pruzích, které potom buď prošijeme nebo na několika místech provázkem převážeme (*obr. 1*). V případě nepravidelných skladů materiál pouze zlehka navrapujeme nebo poskládáme pruhy záměrně rozdílných šířek (*obr. 2*). Potom namočíme vše napřed do čisté vody (aby se barva nevsakovala do zatažených míst) a vyždímáme. Pak látku vložíme do barvicí lázně se solí a podle sytosti barvy obarvíme podle návodu na sáčku. Základní postup je: Materiál ponoříme do vlažné lázně, za častého míchání přivedeme k varu a vaříme do požadované sytosti barvy. Textilii necháme v lázni do jejího vychladnutí. Po zchladnutí a několikerém vymáchní ustálíme barvy v roztoku vody a octa. Nakonec zarezervovaná – převázaná místa rozvážeme a ještě jednou vymáchneme v octové vodě. Další možnosti skládání jsou na obrázku 3 a 4.

Batika šitá

Jestliže chceme vyzkoušet batikou šitou, známou svou jednoduchostí a krásou již dávno, máme před sebou naprosto volné pole působnosti. Můžeme vymýšlet různé tvary – čtverce, čárky (*obr. 1, 2*), cesty a cestičky, vlnovky a další.

materiál

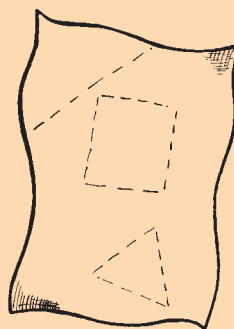
- barvy na textil Druchema, Duha nebo Iberia
- přírodní látka k barvení

pomůcky

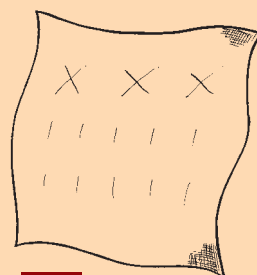
- jehla a pevná nit
- nůžky
- nádoba na barvení
- sůl
- ocet

postup

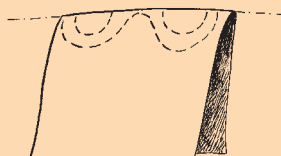
Šijeme pevnou nití, jednoduchým stehem, který potom na konci pevně zatáhneme, čímž se nám látka nařasí. Pokud tkaninu přeložíme a potom sešíváme, vznikne vzor zrcadlově se opakující. Potom ji obarvíme stejným postupem, jaký byl popsán na předěšlé straně (*obr. 3, 4*). V případě vícebarevné šité batiky nitě neodstraňujeme, naopak po obarvení ve světlé barvě pokračujeme zarezervováním dalších míst a obarvíme v barvě tmavší. Nitě odstraníme až po posledním barvení, máchání a ustálení v octové vodě. Pak již nezbývá nic jiného, než se nechat se překvapit.

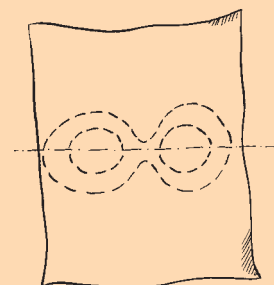
1

2

3

4

Batika vyvazovaná

Tato technika batikování či jinak řečeno barvení textilu technikou rezerváže, čili zakrýváním určitých míst, kam při barvení barva nepronikne, je u nás asi nejnámější a nejpoužívanější. Nebude však na škodu, připomeneme-li si jednotlivé způsoby vyvazování a jejich výsledné tvary. Napřed je důležité rozvrhnout si správně kompozici, barevnost, popřípadě vícebarevné řešení naší textilie. Možností je mnoho.

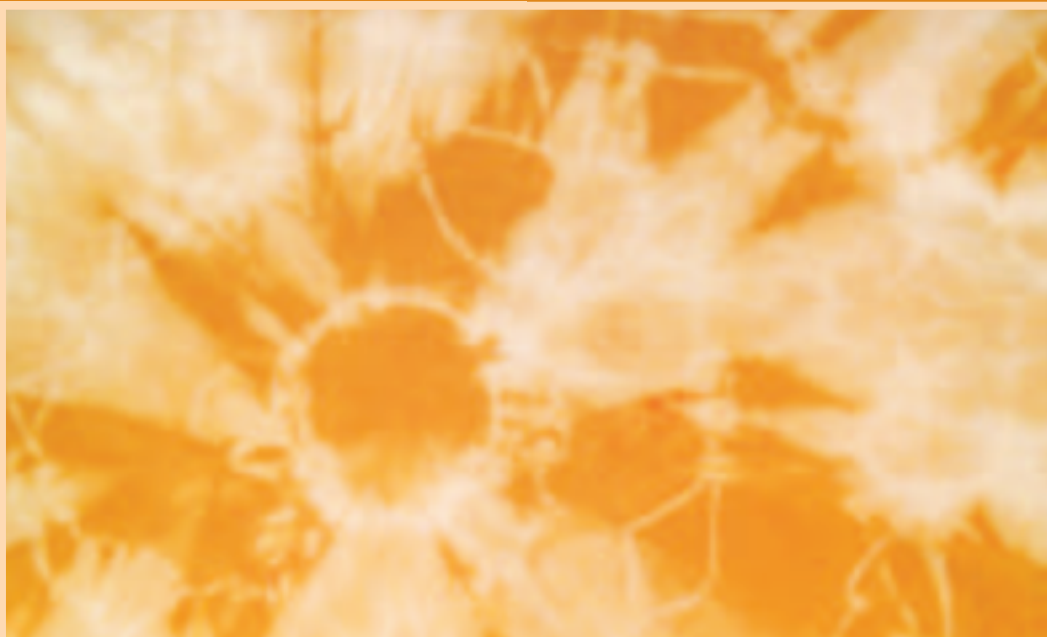
pomůcky

- přírodní provázek
- nádoba na barvení
- nůžky

materiál

- materiál k batikování
- barvy na textil Druchema, Duha nebo Iberia
- sůl
- ocet

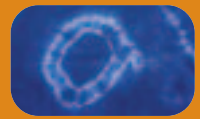
1

2

postup

Pokud se rozhodneme pro kruhové kompozice, uchopíme látku v místě pomyslného kruhu, zvedneme do výšky a pevně, jednou nebo vícekrát, provázkem obtočíme a zavážeme na uzel (*obr. 1, 2*). Potom si připravíme barvicí lázeň, do které nasypeme sůl (asi 1 lžíce na 1 l vody, pro lepší schopnost vláken přijmout barvu) podle návodu na sáčku. Tkaninu je dobré před barvením namočit a vyždímat, aby voda v zatažených místech eventuálně vytěsnila vzlínající barvu. Potom ji vložíme do lázně a postupně za stálého míchání zahříváme. Po dosažení bodu varu barvíme vše do požadované sytosti. Textilii

vyjmeme až po zchladnutí lázně, pečlivě vymáčkáme a do posledního máchání přidáme ocet pro ustálení barev (asi 4–5 lžic na litr vody). Nakonec provázek rozvážeme. Takto nám po obarvení a rozvázání vznikne jeden světlý kroužek. Jestliže jich chceme mít více, opakujeme obtočení provázkem a zakončení vždy po několika centimetrech. Kolik provázků budeme mít, tolik se na látce objeví kruhů. V případě, že provázkem budeme do spirály postupovat směrem od středu, vznikne kolečko s drobnými přerušeními (*obr. 2*). Do látky můžeme vložit různé materiály – kamínky, knoflíky, mince, dřívka a jiné a vždy těsně pod nimi tkaninu omotáme provázkem. Krásné je pouhé poskládání či zmačkání a pevné převázání provázkem. Zkrátka, fantazii se meze nekladou.

V případě, že se rozhodneme pro vícebarevnou batiku, rozmyslíme si kompozici. Důležité je postupovat při zakrývání ploch a barvení od nejsvětlejších tónů po nejtmaší. Například na bílé textilii zavážeme provázkem jeden roh a obarvíme ve žluté barvě. Důkladně vymáčkáme a zavážeme další o 1 cm výše a obarvíme v červené. Postup

opakujeme s dalším provázkem a obarvíme v zelené. Po obarvení všemi barvami provázky rozvážeme. Výsledkem bude zelená až khaki (podle doby barvení) se třemi kroužky – oranžovým, žlutým a bílým. Takto lze postupovat u většiny technik popsaných v této knize.

Barvení sypáním barev - sypaná batika

Sypáním barev na látku vzniknou krásné, často velmi jemné barevné přechody a kombinace, vždy s charakteristickými drobnými tečkami.

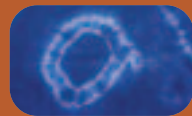
materiál

- barvy na textil Druchema, Duha nebo Iberia
- materiál k barevní
- ocet

pomůcky

- igelit na proložení a podložení
- gumové rukavice
- mikrotenové sáčky
- gumičky
- pro práci se šablonou karton, tužka, nůžky
- nádoba s vodou nebo paňák

postup

Látku namočíme do vody a řádně vyždímáme. Jestliže látku namočíme do vody teplé až horké, zrníčka se budou rozpouštět rychleji a my lépe uvidíme sypaný vzor. Rozmyslíme si barevné kombinace a látku rozložíme na podložku zadní stranou nahoru. Pro lepší přilnavost barvy můžeme celou stranu lehce posypat solí. Potom zlehka, jen malými zrníčky, sypeme barvu přímo se sáčku na vybraná místa. Pro ohraničení barvy lze použít i předem vyrobenou šablonu. Potom látku opatrně otočíme na druhou stranu a postup zopakujeme stejně nebo v jiných barevných kombinacích, popřípadě v jiném tvaru šablony.

Na horní stranu posypané tkaničky rozložíme igelit, aby nedošlo k obtisknutí zadní strany a vše stočíme nebo poskládáme. Potom ji vložíme nejlépe do dvou igelitových sáčků, pokaždé zvlášť pečlivě stažených gumičkou a položíme buď na pařák nebo do nádoby s vodou, kde v páře vaříme po dobu asi 20 minut, nejlépe do zchladnutí. Nakonec látku vyjmeme a pod proudem vody vymácháme, dokud nebude voda čirá. Barvy ustálíme ponořením do octové vody.

Barvení vzlínáním

Vzlínání je velmi zvláštní technika barvení látek, jejímž výsledkem jsou velmi něžné a jemné barevné odstíny, které se mohou a nemusí do sebe zapouštět.

materiál

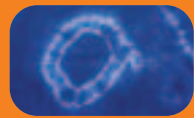
- materiál k barvení
- barvy na textil Druchema, Duha nebo Iberia
- sůl
- ocet

pomůcky

- provázek nebo ramínko na zavěšení
- 1 nebo 2 nádoby na barvení

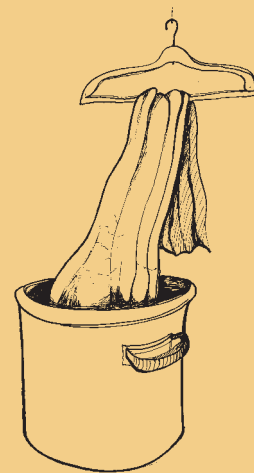
postup

Připravíme si nádobu na barvení s vodou a asi 5–6 lžícemi soli, záleží na množství vody i textilu a rozmícháme v ní část barvy podle požadované sytosti. Teď máme dvě možnosti samotného barvení vzlínáním. V případě, že látku před barvením celou namočíme do vody a pouze jednu její část ponoříme do barvicí lázně, během zahřívání bude barva vzlínat nahoru, její tóny budou pozvolna slábnout, až do naprostého barevného propojení s podkladem. Jestliže však bude látka před barvením suchá,

vzlínavý efekt se objeví také, jeho zakončení však bude mít jasnou a ohraničenou linii. Oba postupy jsou zajímavé, je však dobré dopředu počítat s jejich možnostmi. Látku je možné také před barvením skládat do čtverce, harmoniky a jiných tvarů, také můžeme použít popisované postupy batiky vyvazované, šité a dalších.

Další variantou práce s touto technikou jsou barevné kombinace. Do barvicí lázně lze takto namočit a obarvit vzlínáním napřed jednu část látky a potom po opatrném vyprání a po zaschnutí druhou část v barvě jiné. Jestliže bude ještě mokrá, barvy budou postupovat rychleji a v určitém místě se spolu propojí. Pokud se rozhodneme barvit obě části zároveň, je

vhodné textilii zavěsit nad obě nádoby a její části ponořit do barvy. Po vyjmutí látku důkladně pod proudem vody vymáčkáme a ustálíme namočením do vody s několika lžícemi octa.

Vosková batika

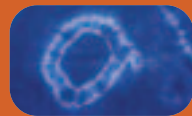
materiál

- vosk určený k batikování textilu
- barvy k barvení za studena (nebo vychladlá lázeň barev na textil)
- sůl
- ocet

pomůcky

- kulatý štětec
- malá kovová nádoba na rozehtívání vosku
- igelit na podložení
- noviny
- vařič
- jedna nebo více nádob na barvení
- žehlička
- savý papír (k odstranění vosku po jeho vychladnutí, obarvení a uschnutí textilie)

Vosková batika je ze všech technik v této knize po všech stránkách nejnáročnější. Výsledkem je však nádherné a naprosto jedinečné propojení tvarů a barev.

postup

Vosk roztavíme v malé nádobě tak, aby po namočení štětce vznikla jeho tahem na látce kresba.

Pokud kapky tuhnou ještě na štětci, popřípadě hned na látce, je třeba několik sekund počkat na vyšší teplotu vosku. Rozmyslíme si tvary a linie, které budeme zakrývat a také počet barevných stupňů. Pokud chceme mít výsledný batikovaný obraz trojbarevný, je třeba ho vždy po nanesení vosku obarvit na tmavší barvu. V případě bílého základu to znamená například – barva žlutá – vosk, červená – vosk a závěrečné barvení v modré. Vznikne batika o bílých, žlutých a červenooranžových plochách s modrým nebo fialovým okolím. Po nanesení vosku čekáme před dalším barvením vždy do jeho naprostého zaschnutí.

Barvit můžeme i vychladlými barvami namočením do lázně po dobu jedné až dvou hodin podle požadované sytosti barvy. Tímto postupem lze nahradit barvy za studena, nelze však zaručit stálost a sytost barvy.

Pokud jsme již malbu voskem a barvení ukončili, odstraníme vosk žehlením přes savý papír. Nakonec je dobré látku ručně vyprat, aby se odstranily zbytky vosku, a do posledního máchání přidat trochu octa pro ustálení barev. O dalších variantách práce s voskem se dočtete v kapitole o hedvábí.